

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנהובסקי זללה"ה

פרשת תצוה תשפ"ד ❖ גליון תקס"ז

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

א. חצי לוג שמן

יִעָרֵךְ אֶתֹו אֶהָרֶן וּבְנָיו מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְגו' (כ"ז כ"א)

איתא בקרא "מערב עד בוקר" ופירש רש"י תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר, ושיערו חכמים חצי לוג לילי טבת הארוכים, ובשאר הלילות אם ישאר אין בכך כלום. [ומקורו בגמרא מנחות פ"ט א].

והנה בלילות הקצרים שגם כן נותן חצי לוג שמן, אייתי רש"י (מנחות ט"ז) ב' לשונות, האם מה שנשתייר בבוקר זורק לחוץ, או דילמא עושה פתילות עבות שכך גם בימים הקצרים יכלה השמן בבוקר. [ובתוספות (שם ד"ה דשיערו) הביאו לפירוש הראשון, וגם הביאו לפירוש השני בשם ירושלמי יומא (פ"ב ה"ב)].

ואמרינן בגמרא (שם) ב' שיטות כיצד שיערו הא דצריך חצי לוג, איכא למאן דאמר "למעלה למטה" והיינו בתחילה נתנו יותר מחצי לוג שמן, וראו שהיה יותר מדי שמן כיון נשתייר בבקר, ובלילה השני פחתו, עד ששיערו הדבר שלא היה צריך יותר מחצי לוג אפילו בלילות הארוכים. ולא חששו להפסד השמן כיון דאין עניות במקום עשירות. ואיכא למאן דאמר דשיערו "למטה למעלה" והיינו בתחילה הדליקו ברבע לוג שמן עד שהגיעו לחצי לוג, דחששו להפסד השמן דהתורה חסה על ממונם של ישראל.

ב. מערב עד בוקר

הנה לכאורה קשה כיון דדינא דתן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר, הוא לעיכובא, היאך יתכן ששיערו מלמטה למעלה, הא באותם ימים לא קיימו המצוה דתן לה כמדתה דלכאורה הוא לעיכובא. וכך הקשה בקרן אורה (שם).

א. אינו לעיכובא

הנה מבואר בתוספות הרא"ש (שבת כ"א ב' ד"ה ונעשה) דדינא דתן לה מדתה באמת אינו מעכב.

ומכל מקום אכתי תיקשי דאע"פ דאינו מעכב מכל מקום הרי לכתחילה איכא מצוה והיאך ביטלו את המצוה.

[תו יש לדון דדברי התוספות הרא"ש דאינו לעיכובא, היינו דוקא להך תירוצא דהתם דחילקו השמן לשמונה ימים, אבל לשאר תירוצי שם דהם נמי תירוצי הבית יוסף לית לן מקום להא, דלא בעינן לחדש הכין].

והנה כעין דברי התוספות הרא"ש יש לבאר בדברי רבינו גרשום, דלכאורה משמע מדבריו דב' הלשונות בגמרא הנ"ל פליגי בדין תן לה מדתה אם קפדינן שלא יהא פחות או שלא יהא יותר. נמצא דלפי הלשון השני דבעינן שלא יהא יותר, אם כן מבואר דאינו לעיכובא שיהא כמדתה.

אך יש לדחות, דאין כוונת רבינו גרשום דפליגי בדין תן לה מדתה, אלא דפליגי אם אמרינן התורה חסה על ממונן של ישראל או אמרינן דאין עניות במקום עשירות. וכן הוא משמעות בלשונו.

ב. שיערו בלילות הקצרים

הנה העירו דיש ליישב דלא מדדו בלילות הארוכים אלא בלילות הקצרים, וממילא גם בפחות מחצי לוג שמן היה דולק כל הלילה, רק שיערו לפי היאך שדלק בלילות הקצרים כמה יצטרך להארוכים.

ג. פתילה דקה

הנה בחזון איש (מנחות ס"ו ל' ס"ק ז') הקשה כהנ"ל [ומשמע דנקט שזה לעיכובא], ותירץ דבאמת לקחו רק רבע לוג אבל בפתילה דקה, ואחר כך העבו את הפתילה והוסיפו שמן עד שמצאו דבעינן חצי לוג שמן בפתילה בינונית בלילי טבת הארוכים. נמצא דבכל שלב נדלק כל הלילה וקיימו הדין דתן לה מדתה.

[ברש"י כתב יד (שם) כתב דלכתחילה לקחו רבע לוג ודלק רק חצי הלילה, ויש לומר דהכוונה שאם היה בפתילה בינונית היה עד חצי הלילה].

ג. כל שרת מקדשים רק מלאים

הנה הקשה בבית יוסף (או"ח ס"ו תר"ע) בענין נס חנוכה, כיון דהיה שמן ליום אחד, אם כן נמצא דהנס היה רק לשבעה ימים, ואמאי מדליקין שמונה ימים. ותירץ בחד תירוצא דחילקו השמן לשמונה חלקים. [וכך כתב בביאורי רבינו אליהו מזרחי על הסמ"ג הל' חנוכה].

ואייתי בתשובות לחם שלמה (או"ח תניינא ס"ו פ"ה) שהקשו דאף אם דינא דתן לה מדתה אינו מעכב ובכל מידת שמן מדליק ומקיים המצוה, אך הא השמן בעי קידוש בכלי שרת, ואמרינן בגמרא זבחים (פ"ח א') כלי שרת אינו מקדש אלא במלאים, והרי למנורה היו מקדשים בכלי דחצי לוג.

והיינו, דשיעור השמן לכל נר היה חצי לוג, נמצא דבכל לילה היו צריכים שלשה וחצי לוג לשבעת קני המנורה, ובפך השמן שנמצא היו שלשה וחצי לוג, והשתא דחילקו לשמונה ימים, נמצא לכל יום היה חצי לוג פחות שמינית מהאי מחצית שהוא חלק ט"ז דלוג. ואם כן היכי נתקדש השמן הרי לא היה חצי לוג לכל נר.

א. אי אפשר לקדש לחצאים

הנה מבואר ברש"י (זבחים ט"ז) דהאי דינא שצריך שיהיו מלאים על מנת לקדש, עניינו דאי אפשר לקדש לחצאים. ולפי זה משמע שאם יקדשו כל המדה הצריכה בכלי גדול יותר שפיר יתקדש.

ואם כן יש לומר דכיון דכתב בתוספות הרא"ש (שבת כ"א ב') דלהאי תירוצא דחילקו השמן לח' חלקים, אמרינן דדינא דתן לה מדתה אינו מעכב, אם כן הכי נמי אפשר לקדש בפחות ממחצית הלוג, דהרי גם פחות ממחצית הלוג הוא המדה הנצרכת.

אך אינו מוכרח, דיש לדון דכיון דלכתחילה דינו בתן לה מדתה, אם כן בפחות מזה לא מתקדש כלל.

שוב ראיתי בתוצאות חיים (על מלאכת הוצאה בסופו) דכתב ליישב כן, אך הקשה עוד, דכיון דהכלי דמחצית הלוג הוא למדידה, אם כן כל שלא

נמדד חצי לוג אינו מקדש, כמו דאשכחן (תוספות מעילה ח' א' ד"ה קרמו) בתנור דכל שלא נאפה אינו מקדש, חזינן דכלי שרת שקידושו על ידי פעולה, אינו מקדש בנגיעה בלי הפעולה. אך כתב דמכל מקום המנורה תקדש. [ולענין יש לדון דשאני מדידה דאין מצוה למדוד].

ב. אין שיעור לשמן

עוד יש לדון, דהרי באמת אין שיעור בשמן אלא בעינן שידלק כל הלילה, ואם יקח פחות מחצי לוג שמן וידליק בפתיחה דקה שידלק כל הלילה הא שפיר דמי.

ואם כן שפיר אפשר לקדש גם בפחות מחצי לוג דראוי לדלוק כל הלילה, ונהי דדעתו לקחת פתיחה שאינה דקה, אך הא אם היה לוקח חצי הלוג ודעתו אחר כך להדליק רק חלק מזה הא ודאי מתקדש, כיון דהיה ראוי להדליק כולו, אם כן הכי נמי בכהאי גוונא.

ואולי יש לחלק דהתם מכל מקום השמן ראוי לפי מחשבתם בפתיחה זו אלא שלא ידליק את כולו, משא"כ בכהאי גוונא שאין השמן ראוי, אך צריך עיון אם חילוק זה נכון.

ויש ראייה לדברינו מתירוצא דהחזון איש הנ"ל בהך דשיעור מלמטה למעלה דכתב דלקחו מעט שמן בפתיחה דקה, ותיקשי אכתי היאך קדשו, דאין לומר דקדשו יותר דאם כן יפסל למחרת דמהאי טעמא לא עשו מלמעלה למטה, אלא חזינן דשייך לקדש פחות מחצי לוג.

ג. לא היה מתקדש בהמנורה

הנה הקשו תוספות במנחות (שם ד"ה חצי) למה היה צריך לקדש השמן בכלי שרת. ופירש בצאן קדשים דכוונת תוספות להקשות, אמאי צריך כלי דחצי לוג כדי לקדש השמן, הרי המנורה עצמה היתה כלי שרת.

ובצאן קדשים כתב ליישב קושיית תוספות דכיון דבלילות הקצרים היה חצי לוג יותר מכשיעור מדתה, [והיינו שלקחו פתיחה גסה כמו שכתבו תוספות (שם ד"ה ושיעור) בשם הירושלמי], אם כן לא היה מתקדש במנורה, דהרי כלי שרת אין מקדשין אלא הראוי להם.

וצריך ביאור בדבריו, אם כן גם בכלי אחר היאך נתקדש הא הוי טפי מן השיעור דהיום. ואולי בכלי אחר נתקדש כיון דראוי לשפוך ליותר מקנה אחד. אך אם כן במנורה נמי יכול להעביר מקנה לקנה.

ולפי מה שכתבנו דאין דין שיעור בשמן, אם כן בפשוטו כשם שאין שיעור למטה הכי נמי אין שיעור למעלה, ואם כן שפיר היה השמן מתקדש בהמנורה אף אם היה יותר משיעור מדתה. וצריך עיון.

[בתשובות חבצלת השרון (ח"א סי' מ"ה) כתב ליישב קושיית תוספות [לפי פירושא דהצאן קדשים הנ"ל], שהרי נתנית השמן למנורה היתה עבודה, ואם כן היה צריך לקדשו קודם, וכתב דאין לומר דקידושו ועבודתו באים כאחת, דכל שלא נתן בכל הנרות, לא נתקדש קדושת הגוף כיון דמעבדין זה את זה. ולא הבנתי דאם כן היאך נתקדש בכלי דחצי לוג, הרי חצי הלוג היה מספיק רק לקנה אחד. וצריך עיון].

ד. כלי דחצי לוג לא קידש

הנה בטוהרת הקדש (שם) כתב לבאר קושיית תוספות הנ"ל באופן אחר, דכלי דחצי לוג אינו יכול להתקדש כיון דהשיעור לכולם שלשה ומחצה לוגין וז' הקנים מעכבים זה את זה. [אך בפשוטו יש לומר דמכל מקום כל קנה באפי נפשה].

אך לפי מה שכתבנו דאין שיעור למטה, אם כן שפיר יכול להתקדש בכלי דחצי לוג כיון דאפשר לחלקו לשבעת הקנים בפתיחות דקות.

ד. איסור הנאה מבית המקדש

עובדא הוה במי שכתבה בצוואה שכל כספה קודש לבנין בית המקדש, והרי קיימא לן (רמב"ם פ"ח מהל' ערכין ה"ח) דהמקדיש בזמן הזה ישליכו לים המלח כדי לאבדו. [ויש לעיין הא הוה הקדש טעוה].

והוורו ליורשים שיביאו השטרות של כסף לממשלה ויאמרו האמת שאי אפשר להשתמש בהם והממשלה תשרוף השטרות ותתן אחרים כמו שטרות הקודמים.

אמנם יש לשאול על האי פיסקא, דהנה קיימא לן (עבודה זרה ס"ב א') דאיסור לפועל לעבוד ביין נסך כיון דעל ידי היין נסך מרויח. ובתוספות

בפסחים (כ"ב ב' ד"ה ואבר) משמע דהאיסור הוא מן התורה.

[א"ה. דהרי כתבו תוספות לענין המושיט אבר מן החי לנכרי, דאיסור מפתת האיסור הנאה, דכיון דבשכר היה אסור להושיט דאיסור להשתכר באיסורי הנאה, אם כן בחנם נמי אסור דמה שמחזיק לו העכו"ם טובה חשיב כמשתכר, והרי מקשינן בגמרא שם אמאי בעינן למילף מלפני עור לאסור מדאורייתא, הרי בלאו הכי אסור מחמת האיסור הנאה, משמע דגם האיסור הנאה הוא איסור דאורייתא].

ואם כן בעובדא דידן הרי מרויח כסף על ידי שריפת הקדשים ואם כן נימא דאיסור.

ויש לדון בהאי דינא בכמה אנפי:

א. מגיפי דלתות נטלו שכרם מתרומת הלשכה

הנה יש לדון דמותר, דאמרינן (סוכה נ"ו ב') מגיפי דלתות במקדש היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה. [א"ה. היינו מלחם הפנים].

והקשה בתשובות בית שערים (א"ה. לא מצאתי) הרי אסור ליהנות מהמקדש, ואם כן הרי להאמור אסור להשתכר כסף מאיסורי בהנאה. [ויש לעיין מפתת דינא דלב בית דין מתנה. עיין באורח בספר אמרי אברהם בסוף פ' ויצא].

ותירץ בבית שערים, דשאני הקדש דאינו איסור הנאה אלא רק איסור מעילה, ועיקר איסור מעילה היינו דוקא להשתמש בשימוש שפוגם בהקדש, [ואפילו כשאינו מכלה, ואפילו בראיה מיתסר מדרבנן], וכל שאין בו איסור מעילה מותר בהנאה. ואייתי שכך כתב בשב שמעתתא (ש"ו פ"ד).

נמצא דאע"פ שהמגיפי דלתות נהנו מהקדש בזה שהרויחו שכרם מכל מקום לא חשיב שימוש בהקדש. ולפי זה הכי נמי יהא מותר לקחת כסף כשמעביר הקדש ממקום למקום.

מעתה הכי נמי בעובדא דידן, יהא מותר לקחת כסף מהא דנשרף ההקדש, דנתנית השטרות לבנק כדי לקבל אחרים, לא חשיב שימוש בהשטרות. [אך אולי הכא גרר].

ב. רואה גנב אוכל איסורי הנאה

הנה כתב במקור חיים (סי' תמ"א סי' ק"ג) הרואה גנב אוכל אצלו איסורי הנאה, הרי נהנה מהאיסור הנאה דהרי על ידי האיסור הנאה לא יאכל דברי היתר, ואם כן צריך למנעו. [והא דבעלי חוב גובים מאיסורי הנאה היינו דוקא כשאינו בביתו של הלוח].

ולהאמור בהקדש לא נימא הכי, דאין צריך למנוע הגנב מלקחת ההקדש, דבכהאי גוונא אע"פ דחשיב נהנה מהקדש אבל לא חשיב שימוש בהקדש.

[אך תיקשי דהרי אמרינן במשנה במעשר שני (פ"ה מ"א) דלא היו מציינין עצי של ערלה משום דאמרינן הלעיטוהו לרשע וימות, והרי על ידי שיאכלו מהערלה לא יאכלו מאילנות אחרים של היתר ונמצא נהנה מהערלה. ויש לדון דבגוונא דספק אם יקחו מהערלה מיקרי אינו מתכוון ולאו פסיק רישיה].

ג. לקדש אשה בקדשים קלים

הקשה בקצות החושן (סי' ת"ו סי' ק"א) היאך אמרינן (קידושין נ"ב ב') שאפשר לקדש אשה בקדשים קלים, הא קדשים קלים קודם זריקה אסור בהנאה ואם כן הוה כערלה וכלאי הכרם דלא חשיב ממון לענין קידושין.

אך כתב בחידושי ר' שמעון יהודה הכהן שקוף (בבא קמא ס"י כ"א) דשרי לקדש אשה בהקדש דהרי זה כמו סוכה ואתרוג שמותר למכור. וזה כיסוד הנ"ל דשאני הקדש דאינו כשאר איסורי הנאה.

[וזה לשונו, אמנם בפשטות נראה דלא קשה, דהנה יש הבדל בין איסורי הנאה שצותה תורה לבערם כגון כלאי הכרם וערלה וחמץ, ובין הקדש דלא הרחיקה תורה להנות מהם אלא שיחדם תורה לתשמיש קדושה, כסוכה בימי החג וכספר תורה ותפילין דכל כהאי גוונא אינם כדון איסורי הנאה אלא בתשמיש שנוגע בקדושת הדבר, אבל זה ודאי דיכול אדם למכור סוכתו בימי החג אף שאסורה בהנאה, וכן יכול אדם להכניס חבירו לסוכתו (וחמץ אסור ליתן במתנה) ורק אם משתמש בתשמיש שנוגע בתשמיש הקדושה או אסור, ולכן בהסיק תנור בעצי שלמים הוא נהנה מדבר המקדש, אבל במקדש אשה בבשר שלמים אף בחיים הרי נהנה מתשמיש שאינו נוגע בקדושת הבהמה משום הכי לרבי יהודה דס"ל ממון בעלים הוא הוי קדושין מעליא וכן לענין נוקין, וזה דבר פשוט שלא ניתן להתעקש בזה כלל].

אמנם מהקצות החושן אין סתירה לבית שערים, דהרי בקידושין הכסף עבור החפץ משא"כ בהגפת דלתות דהכסף אינו אלא שכו. ועיין. [ועוד עיין בקהילת יעקב בבא קמא ס"י י"ג].

ד. היאך נוטלים שכר על קבורת מתים

הנה אמרינן בגמרא עבודה זרה (כ"ט ב') שמת אסור בהנאה, דילפינן בגזירה שוה מעגלה ערופה, ועגלה ערופה אסור בהנאה כיון דכפרה כתיב בה קדשים.

מעשה דנו רבנו בתראי (תשובות התם סופר או"ח סי' קכ"ח, דובב מישרים ח"ג סי' כ') היאך נוטלים שכר על קבורת מתים, הרי כך נהנה מהמת דאסור בהנאה, ודמי להא דאסור לפועל לקחת שכר על יין נסך. אך להאמור הרי כיון דאסור הנאה במת נלמד מקדשים, אם כן יהא מותר להשתכר וכמו שמותר להשתכר בקדשים. אך יש ללמוד מדברי הגרע"א דהאיסור במת אינו כמו קדשים, דהרי דן הגרע"א (עבודה זרה י"ב ב) במת שלא כדרך הנאתו ופשיטא ליה שאסור דלא כתיב ביה אכילה. והקשה בצמח דוד (שם) הא מת דאסור בהנאה

עניני שבת - סימן שכ"א [ענף ג']

מלאכת לש

הנה פירות הנדבקים על ידי ריסוקם, כגון בננה או דבילה, וכן פירות שיש להם הרבה מיץ, כגון תפוח עץ או אפרסק, אם חוזרים ונדבקים במיץ של עצמם, אין בזה משום מלאכת ליש, דשם ליש הוא דוקא כשנותן משקה מבחוץ, אבל לא במשקה של הפרי עצמו. [כך הוא הכרעת החזון איש (או"ח סי' נ"ח סק"ח סד"ה ויש לעיין). ועוד עיין במשנה ברורה (סי' שכ"א ס"ק נ"ח)].

ויש לדון בהאי דינא בכמה נידונים:

א. מעט מים

הנה יש לעיין בעיקר האי דינא, דכיון דהפירות היו רחוצים אם כן יש עליהם גם מים שהגיעו מבחוץ.

אמנם מבואר בתרומת הדשן (סי' נ"ג) דבהיה בו מעט מים מבעוד יום, לא חשיב מגובל ואסור להוסיף מים בשבת, דכתב שהדבר ידוע דבמעט טיפים לא חשיב מגובל.

ב. מהקולא איתעביד חומרא

הנה הנותן משקה מערב שבת לתוך הרסק, מותר להוסיף משקה בשבת, דאין לש אחר לש. (כמבואר במשנה ברורה סי' שכ"א ס"ק ס"ה).

אמנם בנידון דידן כשנגבל במיץ של הפירות עצמם, מכיון דהמתגבל במיץ של עצמו לא הוי לש, אם כן כשאחר כך מוסיף מים לתוך הרסק יהא חייב, דהרי הוה כנותן משקה לדבר יבש, שהרי לחות עצמו אינה נחשבת כמשקה מבחוץ. נמצא דמפאת הקולא איתעביד חומרא.

ג. נפרד המיץ

הנה אם סחט הפרי ונפרד ממנה מיץ, ואחר כך מוסיף מהאי מיץ, יש לומר דהוה כמוסיף מים.

ד. כמה סוגי פירות

הנה פשוט דהכי נמי מותר לכתוש ביחד ב' פירות מאותו המין. אלא יש לדון מהו לכתוש כמה מיני פירות ביחד. וכן הנידון בכתש מערב שבת כמה מיני פירות ביחד, האם מותר להוסיף מים בשבת.

ושורש הספק, דאולי נימא דחשיב מגובל, דאע"פ דהמים של כל פרי בפני עצמו אינו מחשיבו מגובל, אבל הכא הרי המיץ של פרי אחד עושה שהפרי השני יהא מגובל.

אך כתב במשנה ברורה (סי' שכ"א ס"ק ס"ח) כשחל פסח בשבת ושכח מבעוד יום ליתן היין לתוך החרוסת, יעשנו בלילה רכה ויתן המשקה תחילה ואחר כך הפירות, ויערב באצבע או בכף שתי וערב.

חזינן דאסור להוסיף משקה בחרוסת משום מלאכת ליש, אע"פ דהחרוסת כבר כתוש מבעוד יום מכמה מיני פירות עם המיץ של הפירות עצמם. אלא שמעינן דאף בשני מינים לא הוה גיבול מכיון דכל המים הוא מהפירות עצמם. [א"י"ה, ע' באיל משולש, ליש, פרק ט' סק"י].

ה. גבינה

שמעתי שנחלקו חכמי הזמן האם מותר לגבל גבינה עם פירות. והנה לדעת המתירים, קל וחומר הכא דמותר לכתוש ב' מיני פירות ביחד עם המיצים שלהם, שהרי התם יש מים שנבלעו בהגבינה, ואפילו הכי סברי דלא חשיב גיבול.

ולדעת האוסרים, יש לומר דשאני התם דנתערב מים בהגבינה, משא"כ הכא שרי, דכל המיצים של עצמם.

ילפינן מעגלה ערופה ועגלה ערופה הוה כקדשים, והרי כתבו תוספות בפסחים (כ"ו א' ד"ה שאני) דהקדש מותר שלא כדרך הנאתו. והראוני בספר סדר יעקב (עבודה זרה שם) שכתב ליישב דברי הגרע"א, דהאיסור במת אינו ממש כקדשים, דהרי איכא תרי קראי דעגלה ערופה אסור בהנאה, חדא, דכפרה כתיב בה כקדשים, ושנית, דכתיב "שם", ועיין תוספות עבודה זרה כ"ט ב' ד"ה כפרה) ומת ילפינן בגזירה שוה "שם שם" ואם כן נימא דזה איסור עצמי ואינו משום קדשים ואסור אף שלא כדרך הנאתו.

ביטול במלאכות

הנה יש לעיין היכא דבשעת בלילה הראשונה שכתש הפירות במיץ של עצמם, היה גם הרבה מים, אך המיץ היה הרוב, האם נימא דבטל המים ברוב מיץ, וממילא אין כאן עיסה מגובלת, ואם כן יש לאסור להוסיף מים בשבת משום לש.

א. נותן טעם

אך ב' תשובות בדבר, דבאמת המים אינם בטלים ברוב, חדא, דישי דומר דחשיבא מין באינו מינו, והמים נותן טעם, דהרי מרגיש טעם המים בזה שנקלש המיץ.

ב. מבשל

תו, דזה תליא בדין ביטול ברוב לענין מלאכת מבשל, כגון שטיפה של מים שלא בישלו, נפלה לתוך רוב מים שנתבשלו כבר מערב שבת. האם אסרינן לבשל כל המים, מכיון דמערב בהמים טיפה אחת שעדיין לא נתבשלה, או דילמא שרינן, דהאי טיפה בטל ברוב.

והנה האי נידון מבואר באבני נזר (או"ח סי' קכ"ט) וכתב דלענין מלאכת שבת לא שייך ביטול ברוב, כיון דאין האיסור על המים רק על העושה המלאכה. ואם כן הוא הדין בנידון דידן יש כאן גיבול.

ג. שבועה

הנה בחפץ הנאסר משום שבועה, אמרינן ביה ביטול ברוב, כמבואר בפוסקים (פתחי תשובה יו"ד סי' ק"ב ס"ק י"ז) דרק מפאת דבר שיש לו מתירין אסרינן.

ותיקשי, הרי שבועה הוה איסור גברא, ואם כן אמאי אמרינן ביה ביטול ברוב.

אך לא קשה, דשבועה לא דמי למלאכה, דנהי דהוה איסור גברא, מכל מקום השבועה מתייחס לחפץ.

[ועיין בספר זכר דבר (סי' ז') בהאי נידון. וכתב שם דבנשבע שלא לזרוק חפץ בכלי מסויים ונתבטל כלי זה בכלים אחרים, בזה אכתי איתא לשבועה ולא שייך ביטול, דהרי הכלי אינו אלא היכי תמצא להאיסור. עיין שם].

ד. יום הכיפורים

כמו כן לענין יום הכיפורים, ונתערב דבר האסור באכילה בדברים המותרים באכילה, כגון לענין הא דמבואר בשולחן ערוך (סי' תרי"ב ס"ג) שאם כס פלפלי או זנגבילא ביום כיפור, אם הם יבשים, פטור, דלא חזו לאכילה, ואם הם רטובים, חייב. מעתה, מהו באופן שפלפל רטוב נתבטל ברוב פלפלין יבשים, האם בטל ברוב.

ולכאורה באמת בטל ברוב, ויהא מותר לאכול כולם, דהאיסור אכילה ביום כיפור מתייחס לחפץ ולא דמי למלאכה.

אמנם לענין איסור סיכה ביום כיפור, כגון שהשמן בטל ברוב מים, לא שייך ביטול ברוב, דהתם האיסור סיכה אינו מפאת החפץ, אלא רק מפאת מעשה הסיכה.

ה. תחומין

לענין תחומין אמרינן ביטול ברוב, כמבואר בסוגיא בביצה (ל"ח א'), אך הרי בתחומין האיסור משום שהחפץ קנה שביתה, נמצא דהאיסור על החפץ, כמו שכתב באבני נזר (שם).

ענינים שונים [א]

אחד שהפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה, ונקבה עכברים והיה חמץ מבצבץ ויוצא, ובא לפני רבי בערב פסח, בשעה ראשונה אמר לו המתן, בשעה שניה אמר לו המתן, שלישית אמר לו המתן, רביעית אמר לו המתן, חמישית אמר לו צא ומוכרה בשוק. ופירש רש"י שהמתין דשמא יבואו הבעלים ויאכלוה.

ולכאורה אם יאחר למוכרה שמא לא ימצא קונים, ונחלש לישא איירי שמוכר לקונים ישראל, אלא חזינן דאע"פ שיש ספק הפסד גדול, והיינו שמא לא ימצא קונים ויפסד לגמרי מחמת איסור חמץ, מכל מקום אין למכור, כיון דשמא יבואו הבעלים וירצו לאוכלו אע"פ שהוא רק הפסד קטן.

אך יש לדחות דאיירי באופן דידעינן היטב שיוכל למכור כל הזמן, או דההפסד שלא יוכל לאכול הוא הפסד חמור.

שוב ראיתי במשנה ברורה (ביאר הלכה סי' תמ"ג סעי' ב') שהביא בזה פלוגתא, ודעתו נוטה שאם משער שלא יוכל למכור אחר כך אם כן יכול למכור עכשיו. וקצת משמע שם דהיינו אף בספק השקול אם יוכל למכור. [והיינו דדעת מקור חיים דצריך עיון ודעת מגן אברהם דרשא].

ג. שאני במכירה דבעינן זכיה

הנה העירוני דאף להמחמירי בחמץ דאינו יכול למכור, מכל מקום בספיא דידן יוכל למכור, דהרי שאני בחמץ דכדי למכור צריך שיחול דין שליחות וזכיה לאדם שלא בפניו וזה מספק לא מצי עביד.

אך לעני"ד אינו כן, דהרי אם בעלמא שרינן ליה למכור כיון דלחבירו ניחא ליה בכהאי גוונא שימכור, אם כן גם זכיה איכא.

ענינים שונים [ב']

ב. שורש הספק

מעתה יש לעיין בנידון דידן, כשאביו ביקשו ללמוד תורה ובאמצע לימודו נזדמנה מצוה אחרת, דלחד גיסא הרי מפאת תלמוד תורה צריך להפסיק, אך לאידך גיסא הרי מפאת כיבוד אב לא יפסיק.

ושורש הספק, האם דיינינן לה כמצוות כיבוד אב ולא יפסיק, או דילמא אמרינן דדעת האב שיקיים מצות תלמוד תורה עם כל גדריה ואם כן יפסיק.

ג. כעין זה לענין שבועה

כעין זה יש לדון במי שנשבע ללמוד תורה, [דחילא שבועתו בכלול או לעיין הלאה], האם באמצע לימודו מיפטר מלקיים מצוה אחרת. דלחד גיסא, מצד השבועה פטור, דעוסק במצוה דקיום השבועה, אמנם לאידך גיסא, מצד מצוות תלמוד תורה חיוב, דלא אמרינן ביה פטורא דעוסק במצוה. [א"ייה. עיין בגליון פרשת יחי תשפ"ד בתירוץ ד' שהבאנו בזה ב' ראיות].

ענינים שונים [ג']

ב. עיקר מצוות צדקה

הנה יש לדון בעיקר מצוות צדקה, אם הוא מפאת שהאחר יקבל, או דילמא עיקרו שאיהו יעשה חסד. [עי' בחמדת שלמה או"ח סי' כ"א דלא בעינן מעשה כלל, דהעיקר שיהא לעני די מחסורו. ועיי' ברמב"ם בפיורוש המשניות אבות פי"ג מט"ו].

מעתה בשלמא להצד דהעיקר שהעני יקבל, אם כן שפיר מיקרי אפשר לעשות על ידי אחרים, דהרי גם על ידי נכרי אכתי העני יקבל, אמנם להצד דעיקרו שאיהו יעשה מעשה חסד, אם כן נימא דיפסיק, דלא מיקרי אפשר לעשות על ידי אחרים דהרי על ידי נכרי לא יהא המעשה מצוה.

ג. אפשר על ידי אחרים

אך לעני"ד אף להצד דמצוות צדקה מפאת שאיהו יעשה חסד, מכל מקום מקרי אפשר לעשות על ידי אחרים.

נזק קטן להציל מספק נזק ודאי

הנה זה פשוט דכדי להציל חבירו מנזק גדול, מותר להזיקו בנזק קטן. אלא יש לעיין במסופק אם יהא נזק גדול או לא יהא נזק כלל, האם מותר להזיקו בנזק קטן.

כגון באופן שבאים מים רבים לרפת חבירו הנעולה, ומסופק אם יש שם בהמות ויהא להם נזק גדול מהמים, האם מותר לשבור הדלת שהוא נזק קטן כדי שאם יש בהמות יוכלו לברוח וימנע נזק גדול.

וכגון מי שנרדם בדרך באוטו או בקרון או בעגלה, ומסופק היכן השני רוצה לרדת, אם עכשיו או רק לאחר זמן, האם יכול להעירו עכשיו שהוא צער קטן כדי להצילו מצער גדול אם יפסיד התחנה.

וכגון ברואה מכונית חבירו דולקת ועל ידי זה נפסדת אך יתכן שחבירו רוצה לחזור מיד, האם יכול להזיק המכונית קצת כדי לכבותו. [אולי שאני התם דאומדנא דאינו שוכח לכבות].

א. היאך ינהג בעצמו

הנה מסברא נראה דתליא היאך אדם ינהג בעצמו בכהאי גוונא כאשר יש לדידיה ספק אם יהא נזק גדול, האם באמת יעשה בעצמו נזק קטן. [הנה בגווני דלעיל הבעלים עצמו יודעים אם יהא נזק גדול או לא].

ויהא תליא מהו ההבדל בין נזק הקטן לבין נזק הגדול, דאם הם רחוקים זה מזה הרבה אם כן כל אדם יעשה לעצמו הנזק הקטן, אבל אם הם קרובים לא יעשה הנזק הקטן.

ב. מוכר רק בשעה ששית

אך צריך ראייה לזה. והנה איתא בגמרא פסחים (י"ג א') מעשה באדם

אב ציוה ללמוד תורה

הנה יש לדון באופן שאביו ביקשו ללמוד תורה, ובאמצע לימודו נזדמנה לו מצוה אחרת, האם פטור מלקיימו מכח הא דעוסק במצות כיבוד אב ואם כן פטור ממצוה אחרת.

א. הקדמה

הנה יש להקדים, דבעלמא קיימא לן דעוסק במצוה פטור מן המצוה. אבל בעוסק בתלמוד תורה לא אמרינן דפטור מן המצוה. [כמבואר בירושלמי שבת פי"א ה"ב, ורמב"ם פי"ג מהל' תלמוד תורה ה"ד].

אמנם כתבו הפוסקים דבעוסק במצוות כיבוד אב ואם, פטור מן המצוה, והיינו שאם התחיל לקיים מצוות כיבוד אב, ואחר כך הגיע לידו מצוה שאי אפשר על ידי אחרים, לא יפסיק מלקיים הכיבוד אב. [עיין ערך לחם למהריק"ש, מודפס בגליון השולחן ערוך יו"ד סי' ר"מ סעי' י"ב. וכן איכא למימד מדברי הר"ן בקידושין. ועוד עיין ברכי יוסף או"ח סי' ל"ח אות ד' והטור].

אפשר על ידי אחרים

הנה קיימא לן דהעוסק בתורה אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים אינו פוסק, אבל באי אפשר לעשות על ידי אחרים פוסק. ושאלו מהו בעוסק בתורה ונזדמן לו חסד או צדקה, ואם הוא לא יעשה החסד, יעשהו נכרי או קטן, האם חשיב אי אפשר לעשות על ידי אחרים.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דלא יפסיק דהוא אפשר לעשות על ידי אחרים, כיון דאף בלעדיו יהא להנצרך מה שחסר לו, או דילמא נימא דיפסיק, דהרי בשלמא אם ישראל אחר יעשהו, אם כן תהא המצוה בעולם, משא"כ בכהאי גוונא דנכרי יעשהו נמצא דתתבטל המצוה.

לרפואה שלימה

חנה בת

שרה

בתוך שאר חולי ישראל

לעילוי נשמת

האברך הרה"ח

ר' יחיאל יהושע זצ"ל

בן יבלחמ"א יוסף דוד הי"ו

נלב"ע י"ג אב תשפ"ב תנצב"ה

זאת למודעי הדברים אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

L5703949@gmail.com

ברכת מזל טוב

לכבוד השמחה בבית

הרב יחזקאל שרגא שניאורסון שליט"א

בן הגה"צ מרן ראש הישיבה שליט"א

בנישואי בתו הכלה תחי'

עב"ג החתן המופלג בתו"ש

כמור יחזקאל אהרן נ"י שווארץ

נין לבעל השפע חיים זי"ע

י"ר שיזכו לחקים בית נאמן בישראל

לתפארת בית אבותם, מתוך אושר ושמחה כל

הימים, ויזכו לרוב ברכה והצלחה ונחת, וימלא

ד' כל משאלות לבם לטובה. אכ"י"ר

ברכת מזל טוב להגאון החסיד, איש מורם מעם,

מקדש שם שמים כמעשיו, מפיץ תורת בעש"ט

ותלמידיו, מקצה העולם ועד סופו לומדים את מאמריו

הנפלאים המאירים כל נפש, עובד ה' בכל רמי"ח

אבריו וש"ס"ה גידיו, מכבד ה' מגורו, מגזע צדיקים

רבי יהודה זויינגרטן שליט"א

מחבר ספר "אור חסידות מבוארת"

לרגל השמחה הגדולה במעונו בהכנסת של הבנים

והרשע העשיל נ"י ואברהם שמואל בנימין נ"י

לעול תורה ומצוות.

עתירתנו וברכותינו שזכה הוא ובני ביתו לרוות מהם רוב

תענוג ונחת דקדושה, ויגדלו הנעים מעלה מעלה במעלות

התורה והחסידות, ויזכה להמשיך בעבודת הקודש מתוך

הרחבת הדעת ושלוות הנפש, ואך טוב חסד ירדפנו כל ימי

חינו, עדי נזכה לשמחה הגדולה אכ"י"ר